

İSHAK BEY CAMİİ

(bk. ALACA İSHAK BEY CAMİİ).

İSHAK ÇELEBİ, Kılıççızâde (ö. 943/1537)

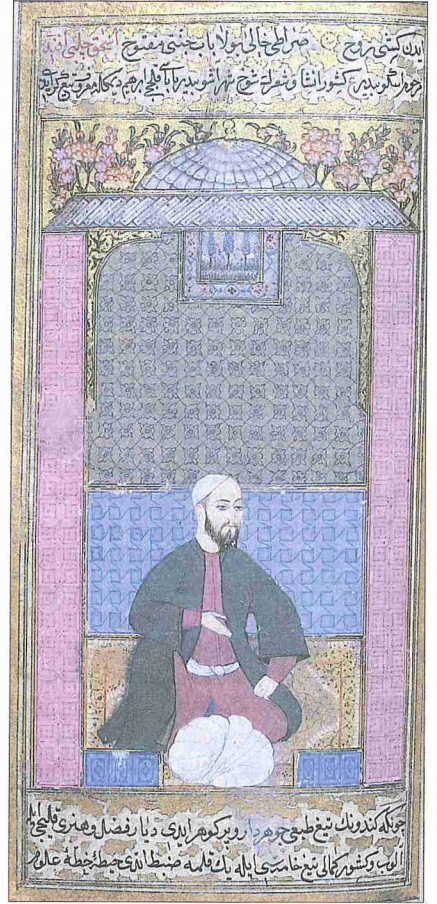
Osmanlı tarih yazıcılığının önemli eserlerinden olan *Selinnâme* adlı kitabıyla tanınan divan şairi.

Üsküp'te büyük bir ihtimalle 869'da (1464-65) doğdu. Kılıç ustası İbrâhim Efendi'nin oğlu olduğu için Kılıççızâde diye tanındı. Üsküp'te başladığı öğrenimini Edirne'de Kara Bâlî'nin yanında tamamlayıp ilmiye sınıfına girdi. Önce Serez (Siroz), ardından Edirne'de İbrâhim Paşa ve Üsküp'teki İshak Paşa medreselerine müderris oldu. Mısır seferinden sonra 923-924 (1517-1518) kışını geçirmek üzere Şam'da ikamet ederken Yavuz Sultan Selim'e musâhiblik için Galata Kadısı Bursalı Nihâlî Câfer Çelebi ve Mihaliç Kadısı Bozan'la birlikte Suriye'ye gönderildi. Ancak bazı davranışlarından dolayı üçü de musâhibliğe kabul edilmedi. İshak Çelebi, tekrar eski vazifesine dönerek Bursa Kaplıca (Hudâvendigâr) ve İznik'teki Orhan Gazi medreselerinin ardından 933'te (1526-27) Edirne Dârülhadisi'ne ve 937'de (1530-31) İstanbul Sahn-ı Semân müderrisliğine getirildi. 942 (1536) yılında kadı tayin edildiği Şam'da bir yıl sonra öldü. Hastalığı sırasında vefatı için, "Gelecek hâlet-i nez'a dedi târîhini İshak / Yö-neldim cânib-i Hakk'a başı açık yalınayak" beytini tarih düşürmüş, vasiyeti gereği

Şam civarında bulunan Kubûrû's-sâlihîn'e defnedilmiştir.

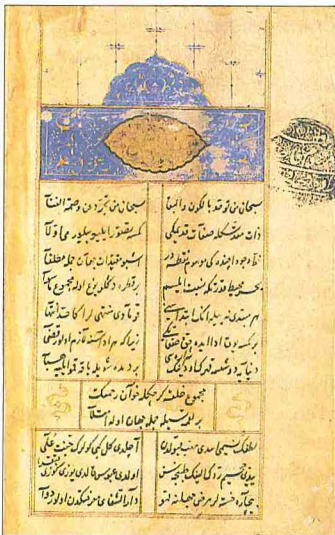
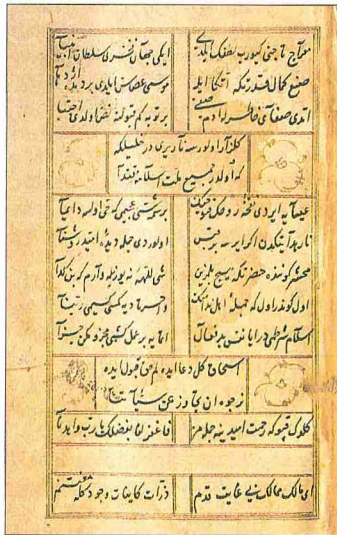
Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman gibi iki büyük hükümdarın takdir ve iltifatına mazhar olarak dârülhadis ve Sahn-ı Semân müderrislikleri gibi önemli görevlere getirilen İshak Çelebi şöhret ve gösterişe fazla itibar etmemesiyle tanınmıştır. Hoşsohbet, güler yüzlü, mizah ve latifeden hoşlanan kişiliği ile çevresinde sevilip aranan bir insan olarak takdir edildiği gibi derbeder yaşayışı ve bazı serbest hareketleri yüzünden tenkitlere de hedef olmuştur. Hasan Çelebi onun, kırk yaşına gelince yaşadığı harâbâtî hayattan tövbe etmiş ve buna "tübtü ilallah" (909/1503-1504 [Allah'a yöneldim]) ibaresiyle tarih düşürmüş olduğunu kaydeder. Aynı zamanda şair olarak ün kazanan İshak Çelebi'nin şairliği Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi gibi tezkire yazarları tarafından övülmüştür. Divan şiirinde Necâtî Bey ve çağdaşlarıyla başlayan, Türkçe kelime ve deyimleri birkaç anlamıyla beyte yerleştirerek sanat gösterme işini İshak Çelebi de şiirlerinde ustaca gerçekleştirmiş, biraz da bu yüzden coşkulu, canlı, içten söylediği şiir ve gazzelleri çok sevilmiştir. Ayrıca manzumelerine XVI. yüzyıl Osmanlı aydınlarının alışkanlıkları, zevkleri ve sosyal görüşleriyle kendi duygularını ve hayat anlayışını da yansıtmış, şiirlerinde dost sohbetlerini, aşk maceralarını ve mahallî hayatı dile getirmiştir.

Eserleri. 1. *Risâle-i İmtihâniyye*. Birçok nüshası bulunan risâle (Erdem, sy. 91 [1994], s. 112-113), Sahn-ı Semân müderrisliği imtihanı için *el-Mevâkıf*'tan veri-

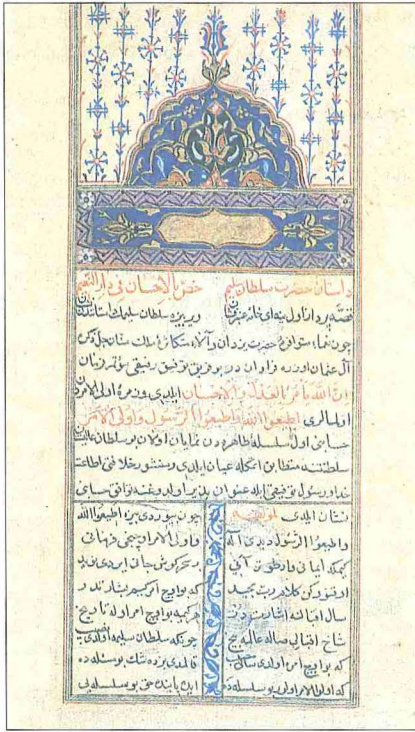

Kılıççızâde İshak Çelebi'nin Âşık Çelebi tezkiresindeki minyatürü (*Meşâirü's-suarâ*, Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Tarih, nr. 772, vr. 82*)

len bir konu hakkında Arapça olarak kaleme alınıp imtihan heyetine takdim edilmiştir. 2. *Divan*. Yedi nüsha üzerinden tenkitli basımı, şairin hayatı ve edebî şahsiyeti üzerinde bir incelemeyle birlikte Mehmed Çavuşoğlu ve M. Ali Tanyeri tarafından yapılmıştır (bk. bibl.). 3. *Selinnâme* (*Ishaknâme*). Osmanlı tarihi yazıcılığında önemli bir yer tutan "şehnâmecilik" geleneğinin güzel örneklerinden biridir. II. Bayezid döneminde 915 (1509) yılında İstanbul'u harap eden zelzelenin anlatımıyla başlayan eser Sultan Bayezid'in şehzadeleri arasındaki rekabet, Şahkulu isyanı, Sultan Bayezid'in ölümü gibi olaylarla devam eder. Daha sonraki bölümde Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışı anlatılır. Eser, Şehzade Ahmed'in Yavuz Sultan Selim'e karşı ayaklanması ve bunun bastırılması olayı ile son bulur. *Selinnâme*, oldukça ağır bir dille yazılmış ol-

Kılıççızâde İshak Çelebi divanının ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Kadizâde, nr. 386)

Kılıçcızade İshak Çelebi'nin *Selimnâme* adlı eserinin ilk sayfası (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3941)

makla beraber dönemi içinde inşâ gele-
neğinin güzel örneklerinden biri sayılmış-
tır. Eserin bir özelliği de âyet, hadis, dua,
şiiir ve darbimesellere sıkça yer verilme-
sidir. İshak Çelebi'ye daha kendi çağından
itibaren büyük şöhrat kazandıran *Selim-
nâme*, sonraki yıllarda Osmanlı tarihçile-
ri tarafından güvenilir bir kaynak olarak
kabul edilmiştir. Nitekim Hoca Sâdeddin
Efendi *Tâcû't-tevârih* adlı eserinde man-
zumelerine varıncaya kadar İshak Çele-
bi'den faydalanmıştır. Günümüz tarihçile-
rinde de güvenilir ve orijinal bir kaynak
sayılan *Selimnâme*'nin Türkiye'de ve
Türkiye dışındaki kütüphanelerde birçok
nüshası bulunmaktadır (Levend, *Gaza-
vatnâmeler*, s. 24; Tekindağ, sy. 1 [1970],
s. 201).

İshak Çelebi'nin bunlardan başka Arap-
ça dört müstezaddan oluşan *Müstezâd
li-İshâk Çelebi* (Süleymaniye Ktp., Lâle-
li, nr. 3707/7) ve kırk bir beyitlik yine Arap-
ça bir kaside olan *Kaşıde-i Faşîha* (Sü-
leymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 799/20)
adlı risâleleri vardır. Bazı beyitlerini Âşık
Çelebi'nin iktibas ettiği *Hiciv ve Hezli-
yat*'ının (Levend, *Türk Edebiyat Tarihi*, s.
154) nüshası bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Üsküblü İshâk Çelebi, *Divan: Tenkidli Basım*
(haz. Mehmed Çavuşoğlu – M. Ali Tanyeri), İstan-
bul 1989, s. 1-15; Sehi, *Tezkire*, s. 45-46; Taş-
köprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 474; Âşık Çelebi, *Me-
şâirü's-suara*, vr. 42*-44*; Küçük Nişancı Meh-
med Paşa, *Tarih*, İstanbul 1290, s. 275; Latifi,
Tezkire, s. 89-91; Mecdi, *Şekâik Tercümesi*, s.
468-471; Beyânî, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî,
nr. 757, vr. 11*; Âli, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY,
nr. 5959, II, vr. 383*-384*; *Künhü'l-ahbâr*'ın
Tezkire Kısmı (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994,
s. 191-193; Kınalızâde, *Tezkire*, s. 158-164; Ri-
yâzî, *Riyâzû's-suârâ*, Nuruosmaniye Ktp., nr.
3724, vr. 23*-25*; Kâtib Çelebi, *Sülemü'l-vü-
şûl ilâ tabakâti'l-fühûl*, Süleymaniye Ktp., Şehid
Ali Paşa, nr. 1887, vr. 45*; Müstakimzâde, *Me-
celletü'n-nisâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efen-
di, nr. 628, vr. 100*; *Sicill-i Osmânî*, I, 324; *Os-
manlı Müellifleri*, II, 76; Köprülü, *Türk Edebiyatı
Tarihi*, İstanbul 1981, s. 384, 386; TYDK, I, 111-
112; Levend, *Gazavatnâmeler*, s. 24-25; a.mlf.,
Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1973, s. 154;
Vanco Boskov, "La vie et l'oeuvre d'Ishak Ce-
lebi, poète turc de Skopje (? - 1537/8)", *La Macé-
donia et les macédoniens dans le passé*, Skopje
1970, s. 163-170; Babinger (Üçok), s. 60; Ah-
met Uğur, *The Reign of Sultan Selim I. in the
Light of the Selim-nâme Literature*, W. Berlin
1985, s. 9-11; a.mlf., "Selim-nâmeler", *AÜİFD*,
XXII (1978), s. 371-372; Hamdi Savaş, *İshak Çe-
lebi ve Selim-nâmesi* (doktora tezi, 1986), EÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; İsmet Par-
maksızoğlu, "Üsküplü İshak Çelebi ve Selim-
nâmesi", *TD*, III (1953), s. 123-124; Şehâbeddin
Tekindağ, "Selim-nâmeler", *TED*, sy. 1 (1970),
s. 200-202; Metin Akkuş, "Türk Edebiyatında
Bursa Şehrengizleri I: İshak Çelebi'nin Bursa
Şehrengizi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bi-
limler Enstitüsü Dergisi*, I, Erzurum 1993, s.
81-85; Sadık Erdem, "İshak Çelebi'nin Hayatı-
Şahsiyeti ve Eserleri", *TDA*, sy. 91 (1994), s.
99-120; "İshak Çelebi", *TA*, XX, 231.

HAMDİ SAVAŞ

İSHAK EFENDİ, Başhoca

(ö. 1836)

Mühendishâne-i
Berrî-i Hümâyûn'un başhocası,
Türkiye'nin
modern ilim öncülerinden.

Bugün Yunanistan sınırları içinde kalan
Yanya'nın Narda (Arda) kasabasında doğ-
du. "Hoca" ve "Başhoca" unvanıyla tanı-
nır. Aslen Müsevî bir aileye mensuptur;
babasının ölümünden sonra kardeşi Esad
Efendi ile birlikte (sonraları Rumeli Ordu-
yı Hümâyûn defterdarı) İslâm'a girmiş ve
İstanbul'a gitmiştir. İlk ve orta öğrenimi
hakkında bilgi bulunmamakla birlikte aile
çevresinden gelen çeşitli Batı dillerinin
yanında Arapça ve Farsça'yı da bilmesi ve
daha sonraları Mühendishâne-i Berrî-i
Hümâyûn'da Esîrüddin el-Ebherî'nin *İsâ-
güci* adlı kitabını okutması onun küçük

yaşta medrese öğrenimi gördüğünün de-
lilli sayılabilir. Mühendishâne-i Berrî-i Hü-
mâyûn'un terfi listelerinden 1806-1815
yılları arasında bu okulda okuduğu ve sı-
nıf geçmenin, yapılan imtihanı kazanma-
nın yanında bir üst sınıfın kadro mevcu-
dunda münhal bulunması şartına bağlı
olmasından dolayı okulun son iki sınıfını
yaklaşık dokuz yılda bitirdiği anlaşılmak-
tadır (İhsanoğlu, s. 9).

Öğrenciliği sırasında zekâsı, bilgisi ve
çalışkanlığıyla Başhoca Hüseyin Rifkî Ta-
mânî'nin dikkatini çeken İshak Efendi,
onun yardımcılığına tayin edilerek Me-
dine'deki kutsal sayılan yerlerin tamir ve
inşaat işleriyle görevlendirildi (1816). Er-
tesi yıl Hüseyin Rifkî Tamânî'nin Medi-
ne'de vefatı üzerine yetkililerce Bâbü'l-
li'ye onun yerine getirilmesi tavsiye edi-
lirse de İstanbul'dan başka bir mühen-
dis gönderildi ve İshak Efendi onun yar-
dımıcılığına verildi. Medine'deki görevi-
ni tamamladıktan bir süre sonra tek-
rar Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'a
dönen İshak Efendi, hocalardan Bulga-
rîzâde Yahyâ Nâci Efendi'nin ölümünün
ardından mühendishanedeki kariyeri-
ne hâlel gelmemek kaydıyla onun yeri-
ne Dîvân-ı Hümâyûn tercümanlığına ge-
tirildi (Temmuz 1824). 1829 yılının sonla-
rına doğru Balkan sahilindeki istihkâm-
ların kontrol ve tamiriyle görevlendirildi.
Bu görevlendirmenin asıl sebebi, şahsı-
na karşı güven duyulmaması ve Dîvân-ı
Hümâyûn tercümanlığından uzaklaştırıl-
mak istenmesiydi. Ancak çok geçmeden
hakkında gösterilen tereddüt ve şüphe-
lerin yersiz olduğu ve kendisinin Reîsül-
küttâb Pertev Paşa'nın bir tertibine mâ-
ruz kaldığı anlaşılarak geri çağrıldı; 1830
yılının son ayında Mühendishâne-i Berrî-i
Hümâyûn'un başhocalığına tayin edildi.
1834'te yine kutsal binaların tamiri için
Medine'ye gönderildi ve dönüş yolculuğu
sırasında İskenderiye'de vefat etti (Şu-
bat 1836). Öğrencileri hâtırasına hürme-
ten Hasköy Mezarlığı'na, üzerinde "Dî-
vân-ı Hümâyûn sâbık serhalifesi ve Mü-
hendishâne-i Berrî-i Hümâyûn başhocası

Başhoca
İshak
Efendi'nin
temsili
yağlı boya
resmi
(Kandilli
Rasathanesi)

